

De gulf van Bataille

Onlangs woonde ik in Utrecht een promotie bij aan de Katholieke Theologische Universiteit. Het proefschrift ging over Georges Bataille en de zitting werd geopend met een gebed. Ik dacht: Bataille zou nu zijn gulf hebben open geknoot. Een groter contrast dan tussen het gebed en het onderwerp van de dissertatie leek nauwelijks denkbaar. Bataille schrijft weliswaar over het 'heilige', maar dat heeft bij hem altijd meer te maken met overtreding van verboden, mateloze erotiek en Mexicaanse mensenoffers dan met de die ochtend in Utrecht geprevelde formules.

Achteraf realiseerde ik mij dat het grootste contrast minder dat gebed betrof dan het hele academische ritueel, waarvan het gebed niet meer was dan een onderdeel. Hoorde Bataille daar wel thuis, in die stijlvolle Senaatszaal van het Utrechtse Academieggebouw? Tenslotte is hij meer dan wie ook een schrijver die zijn leven lang het 'schandaal' heeft gecultiveerd.

Op de promotie, die zelfs in een - overigens verdiend - *cum laude* uitmondde, was elk schandaal ver te zoeken, zowel tijdens de ordelijke gedachtewisseling tussen de promovendus en zijn hooggeleerde opponenten als tijdens het beschaafde gebabbel op de receptie. Daar kwam het hoogstens als gespreksonderwerp aan bod, want ik bleek niet de enige te zijn die zich een beetje ongemakkelijk had gevoeld bij de combinatie.

Wat Bataille overkwam kan elke buitenstaander overkomen, wiens werk wordt ingelijfd door het academisch bedrijf. De interessante vraag is natuurlijk: waar was dat schandaal gebleven, waarvan we met het glas in de hand en de zoutjes in de mond de afwezigheid zo moeiteloos konden vaststellen?

Misschien kan Bataille's biografie helpen bij het vinden van een antwoord. Want ook Bataille leefde niet voor de volle honderd procent in het schandaal dat hij op papier belichaamt. Zijn meest onbetamelijke teksten publiceerde hij onder pseudoniem of hield hij in portefeuille, en als bibliothecaris oefende hij een even eerbaar beroep uit als de op de promotie aanwezige academici. Dat hij werkelijk zijn gulf zou hebben open geknoot, is dan ook niet erg waarschijnlijk.

Behalve in de korte periode van uitzinnig revolutionair engagement vóór de Tweede Wereldoorlog, realiseerde Bataille zich maar al te goed dat tussen orde en exces geen absolute tegenstelling bestaat. Beide zijn juist elkaars voorwaarde: zonder orde geen exces, en omgekeerd. Vandaar het bestaan van vrijplaatsen, zoals de literatuur en soms ook de filosofie, waar het schandaal en het exces alle ruimte krijgen en waar de beschaafde wetten en regels tijdelijk kunnen worden overtreden.

Dat definitief gekozen zou moeten worden tussen het een en het ander, berust op een romantische illusie, een onderschatting van de maatschappelijke orde die ons veel krachtiger in haar greep heeft dan we tijdens de lectuur geneigd zijn te denken. Eerder is het zo dat we het raadselachtige vermogen bezitten nu eens in het schandaal te verkeren en dan weer in de maatschappelijke normaliteit. Alsof er door ons bewustzijn een onzichtbare lijn loopt, die uitnodigt tot voortdurend grensverkeer - in beide richtingen.

Met Bataille kunnen we een ander worden, een buitenstaander die nergens meer bij hoort, om opnieuw in onszelf te veranderen zodra we zijn boek hebben

dichtgeslagen. Tussen schrijver en lezer bestaat een heimelijke medeplichtigheid, waarin het schandaal wordt gedeeld en tegelijk beschermd. Maar treden we buiten dit verbond met zijn beschamende ervaringen, dan valt er weinig of niets meer van te bekennen. Dan verdedigt de promovendus met verve zijn dissertatie en na afloop, al of niet voorzien van gebed, wensen de aanwezigen hem geluk met zijn academische prestatie.

(Filosofie Magazine, Jrg.3, nr.5, juni/juli 1994)